

ЛІТОПИС

Українсько - Канадійського
60-ліття

Вінніпер

1951

Накладом Українського Народного Дому
в Вінніперу, Ман.

Літопис Українсько-Канадійського 60-ліття

ПРОПАМ'ЯТНА КНИГА
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ В ВІННІПЕГУ

Вінніпер

1951

Накладом Українського Народного Дому в Вінніпегу, Ман.

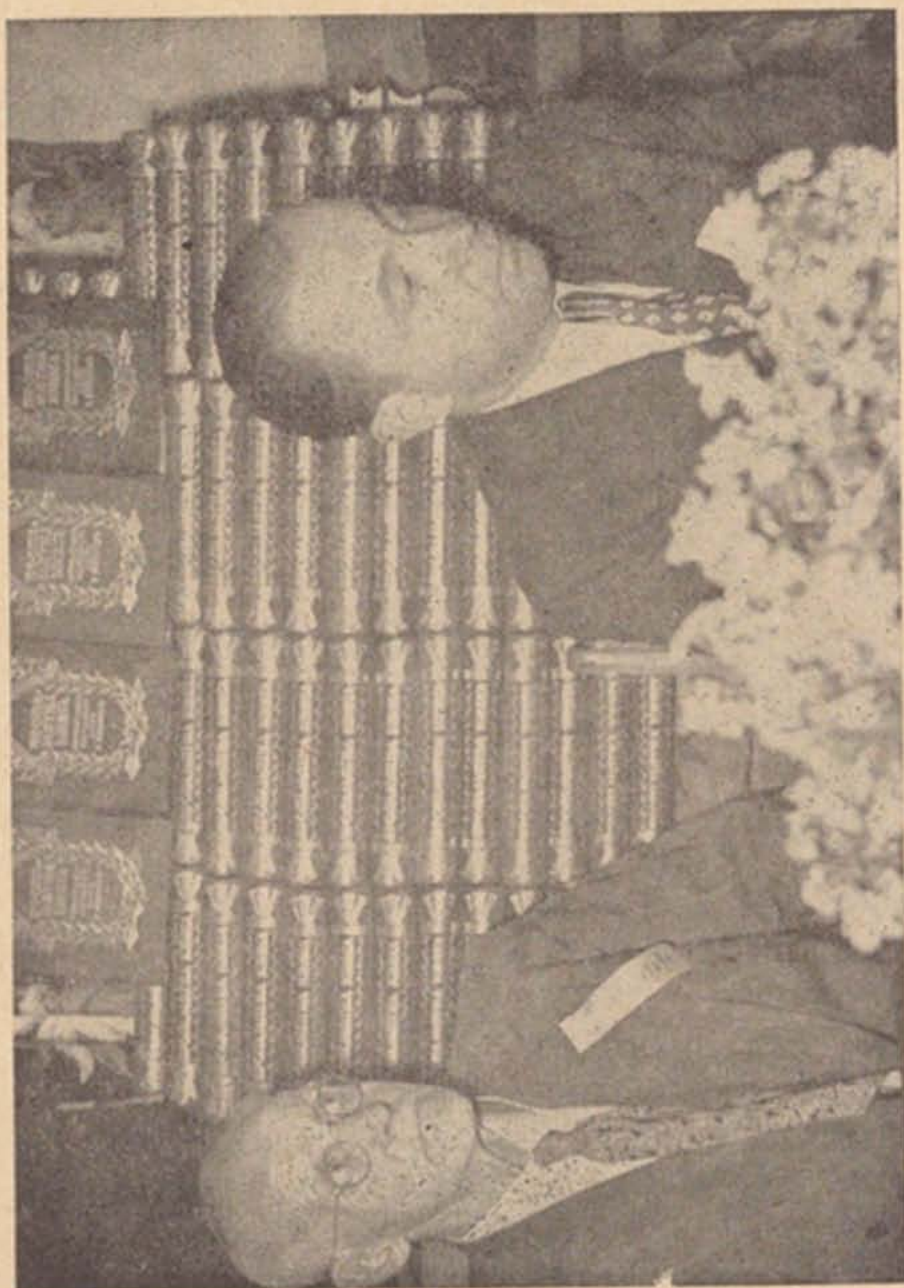
МОТТО:

"І всі ми вірили, що своїми руками
Розіб'ємо скалу, роздробимо граніт;
Що кров'ю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець, і за нами
Прийде нове життя, добро нове у світ".
Іван Франко

“ПРОПАМ’ЯТНА КНИГА” — ТРІУМФ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ

“Чотири роки я чекав на цю книжку, а десять літ мріяв про неї”. Такими словами почав коротку відповідь голова

С. Ковбеля (зліва) — один з найстарших членів Українського Народного Дому у Вінніпегу, який збирав матеріали до “Пропам’ятної Книги”, і проф. Я. Рудницький — член Почесної Комісії, яка роздавала книги на святі Українського Народного Дому. За ними стоїть опрацьованих примірників “Пропам’ятної Книги”.

Українського Народного Дому у Вінніпегу, п. Іван Трач, коли суддя Арсенич в імені почесної комісії вручив йому пер-

шому свіжо-видану "Пропамятну Книгу" Українського Народного Дому.

Свято з нагоди видання "Пропамятної Книги" відбулося в суботу 30-го вересня 1950 року в Українському Народнім Домі у Вінніпегу. Для членів Українського Народного Дому та його заряду видання монументальної книги було дійсним тріумфом і глибоким душевним задоволенням з тої великої праці, що її Український Народний Дім у Вінніпегу проробив на культурно-мистецькому й освітньому полі впродовж кількох останніх десятиліть, як піонер і провідник серед Народних Домів у Канаді.

Свято, на яким було приблизно 200 осіб, почалося спільною вечерею. Після вечері відбулася святочна програма з промовами й концертними виступами. Вона закінчилася врученням „Пропамятної Книги” членам Українського Народного Дому та приїзним гостям. Та після закінчення програми ніхто ще не хотів йти додому і пару годин проведено на дружних балачках та гуртовім співі. Старші члени Народного Дому нагадали собі часи, коли Народний Дім стояв на вершку своєї діяльності і драматичне мистецтво буйно процвітало по театральних сценах Вінніпегу. Проспівано майже усі "Вечорниці" Ніщинського та багато народних пісень.

Першим на програмі після вступного слова І. Трача, що був господарем свята, промовляв проф. Л. Білецький. Розділ за розділом він подавав огляд та оцінку "Пропамятної Книги", називаючи її "літописом".

Другим промовцем був В. Казанівський, член Видавничої Комісії. З домішкою тонкого гумору він схарактеризував сумної пам'яті часи т. зв. "джекомахії", як контраст до зусиль т. зв. просвітян, які закладали основи під культурне життя Вінніпегу.

Данило Лобай, який перебрав редагування й коректуру книги після занедужання проф. Дорошенка, говорив про силу і чар української культури, що їх навіть комуністи українського роду не могли як слід викорінити зі своєї діяльності попри різні утиски і накази згори.

Проф. Я. Рудницький говорив, що „Пропамятна Книга” є добрим початком видавничої діяльності, що її Український Народний Дім має в пляні на будуче. Вона є також важним додатком до українського друкованого слова в Канаді та

джерелом всесторонньої інформації про культурний рух наших переселенців.

Почесна комісія, яка складалася з судді Я. В. Арсенича, посла Н. В. Бачинського і проф. Я. Рудницького, вручила перші три "Пропамятні Книги". Першу, як згадувалося, вручено голові І. Трачеві, другу Семенові Ковблеві, який збирав матеріяли для книги і приїхав з Торонто зі своєю дружиною, щоб бути приявним на святі, а третю вручено через проф. Рудницького проф. Д. Дорошенкові, першому редакторові книги.

Після вручення перших трьох книг ділова комісія, до якої входили О. Пасічний, П. Гаєвський і П. Семотюк, вручили книжки іншим членам і гостям.

Слід зазначити, що багатьох із перших піонерів Народного Дому й товариств, що при ньому льокувалися, вже не було на цьому великому святі, де безперечно належалося б їм місце. Не було Т. Д. Ферлея, який був душею культурно-освітньої праці у Вінніпегу та довголітнім головою Українського Народного Дому. Не було Мирослава Стечишина, Й. Богоноса та інших, які поклали багато мозольної праці для збагачення духового життя українських поселенців не тільки у Вінніпегу, але й по всій Канаді. Сліди їхньої праці були помітні того вечора.

Не можна було не звернути уваги на приявність о. прот. В. Кудрика, який також має велетенські заслуги перед нашим громадянством в Канаді, а зокрема у Вінніпегу, де він був одним з найперших, що почали сіяти зерно освіти, культури й культурности у Вінніпегу, — зерно, що розцвілося буйним квітом по широких степах Канади. Того вечора він символізував працю, ідеї і плоди тих, що відійшли у вічність.

Зі зворушенням промовляв старенький Семен Ковбель, радіючи, що він дочекався такої великої хвилі, яку він назвав найщасливішою в своїм довгим віку. В той же час відчитано привітальну телеграму від Антона Ковбля з Африки, сина Семена, що був головою Народного Дому в 1931-33 роках.

Свято 30-го вересня 1950 року було великим Тріумфом для Українського Народного Дому у Вінніпегу.

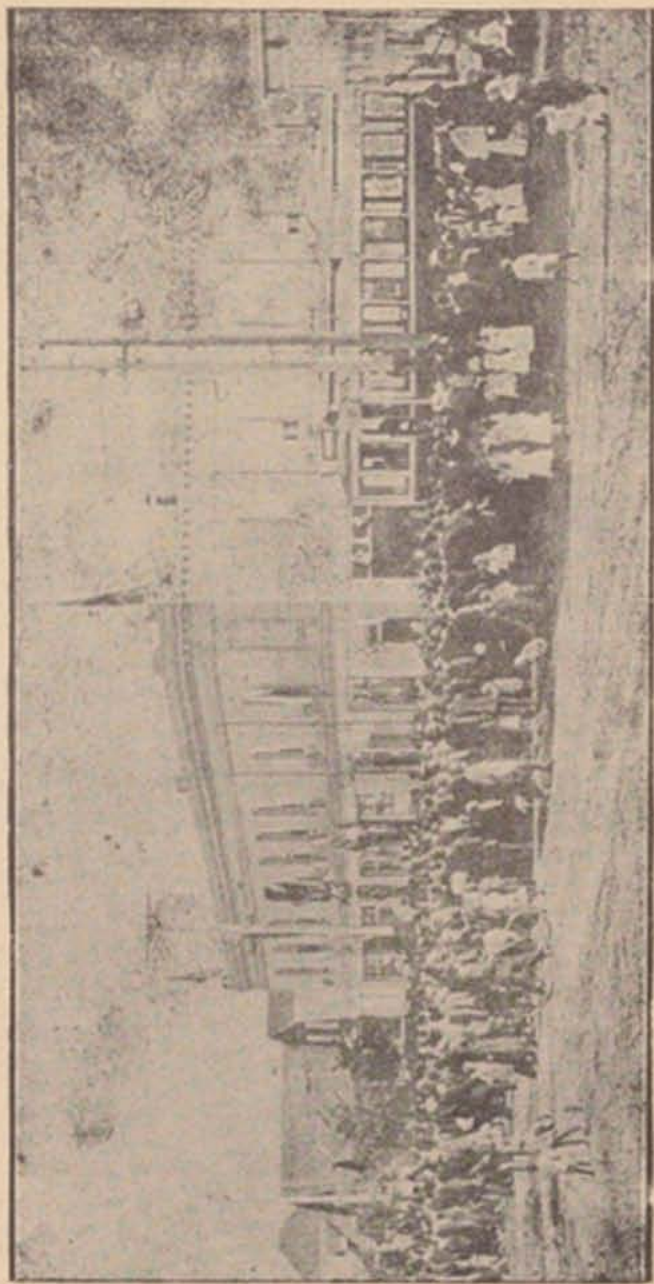
І. Г. С.

Перший піонер-поселенець в Канаді Василь Єлиняк і Т. Д. Ферлей, громадський діяч і довголітній голова Українського Народного Дому в Вішнінегу.

СЛОВО В. КАЗАНІВСЬКОГО
ПРО ПРОПАМ'ЯТНУ КНИГУ

Отворення Українського Народного Дому у Вінніпегу 24 вересня 1916

СЛОВО В. КАЗАНІВСЬКОГО ПРО „ПРОПАМ'ЯТНУ КНИГУ”

(Промова виголошена на святі з приводу видання “Пропам'ятної Книги”, що відбулося 30 вересня 1950 р. в Українському Народнім Домі у Вінніпегу).

Вп. Члени Українського Народного Дому й Поважані Гості!

Нині ми святкуємо свято з нагоди появи “ПРОПАМ'ЯТНОЇ КНИГИ”, котру видав своїм старанням і великим коштом Український Народний Дім у Вінніпегу.

Проф. Дмитро Дорошенко.

Те свято для мене являється, коли сказати по правді, одним з найбільших свят, які коли я пережив, відколи я ступив ногами на канадійську землю. Були різні свята і вони пройшли, минули і мали піти в забуття. Та нинішнє свято є тим, що те все, що пройшло, стане нам знову перед очима; коли ми отворимо ту книгу і почнемо читати, то побачимо все те минуле мов у зеркалі.

Не мало все те коштувало праці, труду та часу. Однак задуману справу доведено до щасливого закінчення. І тому то те свято для мене є одним з найкращих. Я вірю, що і для вас усіх тут те саме. Перед нами книга, в котрій по найстарнішій можності є зібране наше життя-буття отут в новій нашій вітчизні Канаді.

Передімною нині пересуваються як на фільмовій стяжці пережиті літа тут в Канаді, а особливо в Виніпегу. Від першого мого кроку на канадійську землю все мені перед очима. Оті склепи на Гігінс вулиці, коли я зійшов з сіпіарської стації, перші мені впали перед очі, де можна було купити вбрання, черевики, хліб, ковбасу, годинник, сіно, муку, сокиру й оселедця та всі інші делікатеси в одному склепі. Ще мені перед очима ті написи на склепах: Русько-Польська ковбаса, Русько-Польський барбер і тому подібні.

А перші сходи́ни де були насамперед, як не в готелях, в пул-румах, при пиві та горілці, та знову з буками в руках при білярдових кулях. В тих то готелях, в пул-румах починалася перша "освіта" наших бідних українських імігрантів. При шклянці пива, при келішку горілки ширилась та "освіта" аж до часу, коли вкінці розв'язувалася розбиттям голови кільком отими буками або вибиттям зубів.

Молоді наші парубки гуляли як дикі коні по степу, пропиваючи гірко запрацьований гріш, а тим самим ширили неславу для всіх нас та здобували згідливе імя для нас всіх, імя "галішенів". А чи не в тямці ще нам оті забави чи весілля, де мусіли бути на сторожі поліцаї перед тими дикими Джеками, як їх тоді називали? А чи не були такі випадки, де на весілля побили декого до смерти, чи порізали ножами? Можна багато навести фактів з початків нашого життя тут на канадійській землі.

В таких то обставинах, як ось ті, почали одиниці робити стрим отому всему гуляйполю. Почали організувати товариства, театральні гуртки, щоб тим способом якось запобігти отому всьому нещастю, яке загрожувало нашій молоді.

Поволеньки, тяжкою працею, з посвятою часу, здоровля і навіть матеріяльних витрат, ті товариства, ті гуртки робили свою роботу. Приготовляли представлення, концерти, устроювали товариські забави. Ще й тоді, коли освітна робота поширювалася, коли устроювано яке представлення чи концерт, то при дверях треба було ставити сто-

рожу, щоб та розгнуздана, запита джекомахія не вдерлась до салі і не наробила бешкету. І так крок за кроком, невси-пущою працею отих товариств, а головно їх проводирів, вдалось оте гуляйполе ліквідувати, давши їм до зрозуміння, що чейже вони не є дикі звірі чи якісь дикі ботокуди, а люди. Рік за роком, завдяки тим товариствам, згірдливе імя галішен можна було чути все рідше, а вкінці оте імя зовсім загинуло, як і пропали ті, через котрих те імя нам прищіплювали.

Василь Єлиняк,

перший українець піонер-поселенець,
прибув до Канади в 1891 р.

Почали виходити українські часописи, товариства почали збирати бібліотеку й почалось цілком нове життя. Часопис "Український Голос" найбільше причинився до того, що ми перестали бути австріяками, русинами, галіціянами чи буковинцями, а стали українцями.

Оте все проходило, миналось і здавалось, що піде та вся щира муравлина праця в забуття, й ніхто ніколи не довідається про наші початки тут у Канаді. Які ті початки були трудні, яких змагань треба було вживати, які труднощі переборювати, щоб бути там, де ми нині є як українці.

Коли нині по всій широкій Канаді є сотні Народних Домів, церков, наукових інституцій, так отверто можна сказати, що це заслуги тих початкуючих товариств, що по-

клали перші підвалини під українське життя тут в Канаді. Такі то товариства створили й нинішній Український Народний Дім у Вінніпегу, і їх то заслугою є те, що вся та праця, всі ті труднощі, змагання до кращого не пропали. Не пропали тому, що це все зібране, може й не точно, може і не в повноті в отій книзі.

Однак все, що було можливо зібрати з нашого життя-буття від початків нашого культурного життя тут в Канаді, є там поміщене. Не є це книга, в котрій було б поміщене все життя українців в найточніших подробицях. На таке треба було б видати десять таких книг, а може й більше. В кожному разі, на ті обставини, в яких ми сьогодні знаходимось, і хто ту всю працю зібрав, хто доклав старань, щоб та праця була гідною себе, так думаю, що зроблено багато й подано все, що могла видавнича комісія зробити. Бо як я сказав, треба би видати таких десять або більше книг, щоб описати все з нашої минувшини-бувальщини тут в Канаді.

Не забуваймо також і того, що те, що ви будете читати в тій книзі, так це не є літературна творчість якихось там вчених, з покінченими високими школами. Праця, яка є вміщена в тій книзі, це в подавляючій більшості спомини звичайних людей з порепаними від праці руками. Коли поглянете на знімку видавничої комісії, так побачите там звичайних робітників, котрі посвятили свій час, віддали немало труду та праці, щоб оця Пропамятна Книга побачила світ Божий. Не була це легка справа. Та щира праця тих, що писали до тої книги, щира праця того, що зібрав і впорядкував той матеріял, і довів до щасливого закінчення тої всеї праці, а найголовніше, послідна редакція і коректа, котру зробив пан Лобай, увінчались щасливим успіхом. І ось тут від видавничої комісії складаю щиру подяку добродієві Ковблеві за щиру працю, що зібрав і переписував всі матеріяли, проф. Дорошенкові за першу редакцію, а добродію Лобаєві за послідну редакцію і коректу.

Перед нами нині лежить пишно видана заходом Українського Народного Дому в Вінніпегу "ПРОПАМЯТНА КНИГА". Ми члени того ж Українського Народного Дому повинні бути гордими з того, що заходом нашого товариства видано книжкою те, що мало пропасти, про що ніхто ніколи не міг би довідатись. Та книга буде для кожного, хто її буде читати, тим самим, як ми оглядаємо нині знімки

з молодечих літ, ті старі листи, що ми переписувались з ріднею в старому краєві, а переглядаючи їх, ми неначе молодіємо, починаємо наново жити.

Бо чи не хочеться жити, коли пригадається оті всі тернисті дороги, котрими нам приходилось ходити, творити нове життя в початках нашого побуту тут в Канаді? Чи ми старші вже, посивілі, не молодіємо, коли глянемо на оті знімки наших хорів, в котрих колись кипіло життя, життя молоде, що зложено на вівтар для піднесення української пісні, штуки та культурного життя?

Прийміть же оту книгу до своїх рук, читайте її уважно, не пропустіть нічого. Приглядайтесь до знімок людей, на-

Хата першого українця переселенця в Канаді.

віть тих, що може нема їх між нами, а котрі спільно з нами творили оте нове життя, то вірю, що ви будете молодіти й рівночасно будете вдячні за те, що те, що, здавалось, було присипане порохами, мало піти в забуття, відгребане нашим товариством і нині є надруковане не тільки для нас, а й для будучого покоління.

На кінець скажу ще ось що: прошу мати совість і серце щодо критичних заміток з вашої сторони щодо тої Пропамятної Книги. Видавнича комісія уживала всіх можливих зусиль та старань насамперед, щоб писали свої спомини хто тільки може. Щоб присилали знімки до поміщення в тій книзі. Через два роки комісія барабанила в пресі і приватно писано листи до різних людей, щоб написали свої

спомини. І те все, що нам вдалося дістати чи зібрати, ми помістили в тій книзі. От і тому я звертаюсь до вас, щоб не було таких питань: а чому нема поміщено в книзі того а того, а чому нема поміщеної знимки тої чи тої? Бо відповідь на ті питання не може бути інша, як тільки така, що не поміщено тому, бо того не отримано.

ЛЕОНІД БІЛЕЦЬКИЙ

**В СВОЇЙ ХАТІ СВОЯ ПРАВДА
І СИЛА І ВОЛЯ**

про

ПРОПАМ'ЯТНУ КНИГУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО
ДОМУ В ВІННІПЕГУ

1951
Вінніпег

Printed by
Trident Press Ltd., 210—216 Dufferin Ave., Winnipeg, Man.

I. УКРАЇНСЬКІ ПІОНЕРИ В ВІННІПЕГУ.

Року 1950 вийшла з друку „Пропам'ятна Книга Українського Народнього Дому в Вінніпегу”. Матеріяли до цієї книги зібрав і написав Семен Ковбель. Зредагував Проф. Д. Дорошенко і Д. Лобай. Видано її заходами й коштом Українського Народнього Дому в Вінніпегу. Друкувалась вона в друкарні „Українського Голосу”. Обіймає „Книга” 863 стор. гарного друку й багато ілюстрована численними знімками. Вже один зверхній вигляд її великої вісімки в гарних різної барви полотняних політурках приваблює око і притягає зацікавлення, щоб її переглянути і сторінка за сторінкою прочитати.

Обсяг її змісту обіймає вісім великих розділів. Кожний із них складає собою викінчену цілість, як темою, так і викладом змісту. Вже сам спосіб розпологу матеріалу й підбору його свідчить про те, що „Книга” ця опрацьовувалась із великою любов'ю.

Український Народній Дім у Вінніпегу є найстарша громадська установа в Канаді. Заснований в 1913 році, він нараховує вже 37 років свого існування і праці. І Заряд Українського Народнього Дому задався гарною метою розкрити перед своїми членами, особливо молодими, що історію своєї установи не знають або призабули, всю діяльність Дому від самих початків його існування і тим увіковічити пам'ять про нього перед своїми нащадками в першу чергу і перед українством у Канаді взагалі, щоб колишня слава його не пропала а розповіла майбутньому поколінню, які початки були, що він зробив для української ідеї і яку роль він відіграв в житті й розвитку українського народу в Канаді. Так повсталала ідея „Пропам'ятної Книги”. Але легко було започаткувати думку видання такої книги. Далеко трудніше її було здійснити. Найтяжчою проблемою для Заряду Українського Народнього Дому було, кому доручити опрацювання цієї Книги. І Заряд Дому спинився на одній особі, що найліпше знав його історію, бо не тільки був її свідком, але сам і творив її, посідаючи найрізноманітніші таланти, що яскраво виявлялись на протязі його всієї діяльності. Тією особою був один із найстарших членів На-

роднього Дому і найактивніший працівник його, Семен Ковбель. Йому Заряд Народнього Дому й доручив таку відповідальну працю.

Семен Ковбель, не дивлячись на свій вік, радо взявся за цю роботу. І не дивниця, володіючи літературним хистом як у ділянці поезії, так і в драматичній творчості, аматор співак, актор і режисер С. Ковбель мав найбільше можливостей і вільного часу, щоб таку працю підняти і з успіхом її докінчити. До рук С. Ковбеля й був переданий увесь матеріал, щоб його опрацювати й підготувати до друку. Кількорічна праця С. Ковбеля увінчалась успіхом; доказом цього є сама „Пропам'ятна Книга”, яку кожен член Народнього Дому і кожний українець дістане до своїх рук і прочитає. І можу запевнити, що не буде жалувати ніхто, що возьме цю „Книгу” й почне читати.

З першого розділу читач насамперед пригадає собі в короткій зарисі історію Канади, свою теперішню Батьківщину, в якій він зріс, виховався і в праці здобуває собі засоби до життя. В цій історії він спинить свою увагу на найцікавішому моменті для себе, як українця, на впрост легендарній історії трьох зерен ярої пшениці, що випадково попали до кварти озимої пшениці, що була привезена із Поділля Західної України. З тих трьох зерен повстала канадійська пшениця „Ред-Файв”, що кожного року покриває золоті степи Західної Канади. А поруч цієї чисто української пшениці повстав р. 1904 другий рід пшениці „Маркіз”, виплеканий через схрещення української пшениці, одно посіяне зерно якої схрещене в ЗДА (коли виростило і зацвіло) із родом пшениці з Індії, дало новий сорт пшениці, що дозріває до 100 днів.

Але найцінніша сторінка з цього розділу — початки української еміграції (стор. 48). Рік 1891 — історична дата перших українських піонерів у Канаді. Незабаром р. 1951 сповниться 60 літ, як із села Небилова Калушського повіту Західної України прибули два перших відважних мужів: **Іван Пилипівський і Василь Єлиняк**. В околиці Една (тепер Стар) в Алберті І. Пилипівським був започаткований перший осідок українського поселення звідки, заохочені інші українські поселенці, стали заселювати Західну Канаду. Там же осів і В. Єлиняк. Ці два визначних українців стали батьками українського піонірта в Канаді, бо вони саме

започаткували історію української частини Канади, започаткували велику культурно-господарську місію, що перероджувала первісні несходимі прерії й дикі ліси Західної Канади в цвітучі врожайні поля Альберти, Саскачевану й Манітоби. Тільки вдумайтесь у це велике діло цих двох перших апостолів українського роду, цих скромних і допитливих шукачів щастя, і ми зрозуміємо, що їх ініціатива стала великим ділом майбутнього, глибоким фундаментом всього того, що на терпінню, тяжкій праці і високій жертвенній місії зросло все те, що український народ в Канаді має і чим ми, українці, тепер пишаємось, як другий нарід на цих трьох західних теренах Канади, гордимось, як нащадки їх на канадійській землі. Дальші піонери тільки продовжували велике діло окультурування і збагачування Канади, що завдяки їм стала врожайною, багатою і цвітучою країною. За цими першими піонерами, що клали основи для матеріального добробуту, йшли ними ж започаткована церква і школа. Бо тільки вони ті прості з мозолястими руками піонери не забули за Бога, за свою прадідівську віру й за школу для дітей своїх.

Селяни-хлібороби, що осіли на фармах, ремісники, що осіли в містах, і робітники, — це ті категорії українського населення, що стали основою канадійських українців на початках їхнього поселення в Канаді. За ними пішли священники і вчителі, що виконували духову місію, задовольняючи релігійні та культурно-освітні потреби для свого народу на новій землі. Нарешті появляються й перші піонери з університетськими дипломами: учителі, лікарі, адвокати, агрономи, фармацевти, дентисти: Орест Жеребко, Григорій Новак, Ярослав Арсенич, Кирило Продан, Михайло Лазечко, Манолій Мігайчук. Повстають дві головні українських церкви: греко-католицька і православна; Рідні Школи, учительський семінар в Брендоні, Інститути: Петра Могили й М. Грушевського, Бурса ім. А. Коцка. Це ті перші шкільні заклади, перші бурси, де виховувались українські діти й молодь, перші вчителі й професіоналісти, що клали основи під культурне й організаційне та бизнесове життя вищого типу.

Українців до Канади прибувало все більше й більше. На 1941 рік офіційальна статистика виказує українських імігрантів уже 106.550 осіб. Із них до року 1911 приїхало до

Канади понад 80,000 осіб. І саме ця кількість складає ті перші піонерські кадри на всіх відтинках українсько господарського і культурного життя і праці. До 1941 р. вроджених у Канаді нараховувалось аж 199.379 осіб. Це свідчить про популяційну життєздатність українців, що прибули до Канади.

II.

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ

Перші організаційні кроки українців у Канаді виявились і розвивались навколо церкви. Місіонери чину св. Василя Великого, себто місіонери Василіяни були в Канаді першими, що розпочали опікуватись українським греко-католицьким населенням. Правда ще задовго перед тим поодинокі греко-католицькі священники з власної волі відвідували греко-католицьке населення чи з ЗДА, чи з Львова і задовольняли найважливіші релігійні потреби українців. Будувались церкви: перша греко-католическа церква була збудована в Альберті в околиці Една, в місці перших поселенців з 1891 р. Першою церквою в Вінніпегу була р. 1900 збудована на розі МекГрегор і Стела церква св. Миколая, що р. 1907 була переіменована на церкву святих Володимира й Ольги. Тоді ж повстала там же через уліцю церква оо. Василіян. Р. 1910 відвідав зо Львова митрополит Андрій Шептиський. Цей приїзд Митрополита спричинився до того, що р. 1912 зо Львова прибув до Канади перший український єпископ Никита Будка. І Вінніпег став центром єпископської греко-католицької дієцезії на цілу Канаду.

Трудніше зароджувалась у Канаді православна церква, хоч православних українців у Канаді з Буковини і Наддніпрянської України було досить. Але московська православна церква в ЗДА через політичні впливи Москви не могла дочекатись своїх священників, хоч православні буковинці не раз звертались до свого митрополита в Буковину, щоб прислав їм священників. Отже першим єрархом православних українців у Канаді був московський митрополит Серафим, а після нього Макарій. До 1918 р. православна церква розвивалась кволо. Щойно повстання української Держави в Києві спричинилось до пожвавлення українського

православного руху на засадах автокефального її існування. Р. 1918 для цієї мети організувався в Західній Канаді Народній Комітет, що до Саскатуну на 18-19 липня скликав Довірочні Збори. Ці збори одногolosно ухвалили „заложити Українську Греко-Православну Церкву в Канаді”. Тоді ж було засноване Українське Греко-Православне Брацтво, що мало організувати Укр. Гр.-Правосл. Церкву, утворити парафії, подбати про священників, заложити семінар і постаратись про єпископа, що в грудні 1918 р. на Соборі в Саскатуні мав бути обраний. Продовження організаційної праці греко-православної Церкви відбувалось на соборах в Саскатуні в листопаді 1919 р. і в березні 1920 р. На цім третім Соборі був доручений провід над цією церквою Митрополитові Антіохійської православної церкви в ЗДА Германосові. А на соборчику в Йорктоні 1922 р. адміністратором Укр. Прав. Церкви в Канаді був обраний о. Семен Савчук і йому було доручено зв'язатись із Укр. Авток. Правосл. Церквою в Києві, щоб для Канади дістати українського єпископа. І шойно на 4-м Соборі в Йорктоні в липні місяці був обраний на провідника церкви архієпископ Іван Теодорович, який і правив цією церквою аж до р. 1947.

Історія цих двох церков докладно розповідається в цім першій розділі „Пропамятної Книги”. Релігійно-духові потреби українського народу в Канаді виявили велику організаційну силу по парафіях, навколо яких купчилось українське населення й по центральних урядах, себто Консисторіях та Єпархіях Єпископів. Ця основна організація українців скупчила їх духове життя навколо центральних церковних урядів. Ці дві головні номінації церковні були привезені зо старого краю і начисляють українців греко-католиків на 1941 рік 190.484 особи й православних 88.874 особи. Крім цих основних церковних організацій на 1941 рік нараховувалось ще 19 різних протестантських церков і сект, що всі разом обіймали 26.548 осіб укр. походження.

Другою духовою силою українців були школи. Діти росли і треба було їх учити, щоб не відставали в своїм знанні й вихованні від англійської і французької молоді. В кожному заселенім тауншипі зроджувалась і розбудовувалась народня школа. Був брак тільки вчителів. Щоб забезпечити школу вчителями, р. 1905 в Вінніпегу відкриваються курси під назвою „Рутенієн Трейнінг Скул” на зразок учи-

тельського семінара із предметами українознавства. Курс навчання тривав три роки й р. 1907 з цієї учительської школи вийшло перших 28 кандидатів на учительські посади. Це ті перші, що понесли світло освіти й культурні надбання свого народу до українських дітей і прищеплювали їх душі до свого рідного. Допомогали в організації шкільництва по Манітобі, Саскачевані й Алберті українці-організатори шкільництва, призначені урядом. Перші школи були двомовні; англійська й українська мова зживались поруч і робили своє культурне діло. Піонери вчителі давали українським дітям знання англійської мови, щоб вони могли йти в ширший світ і знання своєї рідної, аж поки двомовна система не була урядом відмінена. Тоді національну освіту українським дітям стала давати Рідна Школа, зорганізована при церквах та при громадських культурних організаціях, як Народні Доми, Просвіти, Інститути, бурси й інші культурно-громадські організації. Ці школи існують і досі й ведуть свою працю далі, бо національний дух і національна повинність ще не згасли в душах батьків. Найвищим організаційним виявом на культурно-освітнім полі було зорганізування Української Учительської Громади в Канаді, якої перша конвенція відбулася р. 1907 в Вінніпегу. Т. Ферлей, Я. Арсенич, О. Гикавий, Д. Якімишак, Б. Диделюк, В. Чумер, В. Саранчук і інші були ініціаторами цієї важкої організації.

Поруч хліборобського господарства серед українців розвивалась комерція і торгівля. Манітоба й Онтеріо в цім бизнесовім русі заняли перше місце. 4.463 бизнесменів українців, не дивлячись, що цей рід заняття був ще молодий серед українців, число досить поважне. А коли взяти на увагу 13.148 українців, що були запрацьовані в фабричному виробництві і в приватнім, то торговельно-промисловий рух у Канаді втягнув у своє життя дуже поважне число й українців. Але все таки фермерський рух серед українців був найсильніший. З діда й прадіда хлібороб український нарід і в Канаді до цього роду заняття виявив найсильніший потяг. Безземелля в краю погнало виселенців в Канаду шукати землі, щоб на власній осаді у вільній країні селянин почував себе паном. Ніщо не спинило його здобувати собі землю: ні далекий заокеанський світ, ні безгрошів'я, ні голод, ні холод, ні інші природні труднощі: непроходимі

ліси, незнані кліматичні умови, цілина прерій, — все це трудолюбива душа українця перемогла й поставила його на міцні ноги. Тільки туга за рідним краєм, за народом, від якого поселенці відірвались, пригнічувала душу українця і змушувала будувати Україну тут з її побутом, вірою, звичаями й обрядами. А рідня чудова українська пісня розважала тугу, надавала сенс праці. Національна традиція і любов до своїх культурних віками витворених надбань із бідаків-переселенців піднесла його на рівень інших народів, що творили свої національні багатства і дали йому силу пережити тяжкі хвилини перших років праці і стати паном на просторах своєї власної землі. Мрія про землю, любов до праці, терпіння й витривалість українців у Канаді із безземельного бідака, що поневірявся в польській чи московській неволі, в заможного фермера, пана своєї власної землі. Така була місія наших перших піонерів, наших великих тружеників і культуртрегерів у хліборобській культурі. За кілька років хліборобської праці українські фермері вже вибились на перше місце по агрокультурі ліпших сортів пшениці чи вівса, чи плекання худоби, здобували нагороди на виставах і служили прикладом для змагання і в інших галузях піонерської праці та заповідали дітям, що вчилися по школах, університетах, продовжувати їх велике діло на фермерському ґрунті вже в інших ділянках праці, як професіоналістів. Отакий заповіт залишили наші піонери своїм дітям і внукам вже в їх професіоналістичній галузі їх діяльності. Все це докладно і з одушевленням розповідається в першому розділі „Пропам'ятної Книги”.

III.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ДІМ У ВІННІПЕГУ

Але центральною частиною „Пропам'ятної Книги” є другий розділ, в якому докладно розповідається історія Українського Народнього Дому в Вінніпегу і його праця, розповідається аж на 170 сторінках. Це найбільший розділ із усієї „Книги”.

Колискою всього громадсько-організаційного життя українців в Канаді безперечно є Український Народній Дім у Вінніпегу. Коли українство в Канаді матеріально стало

вже на свої власні ноги, воно по своїй високо культурній вдачі не могло спинитись на цім першій етапі своєї діяльності розбудовувати тільки свій власний чи родинний, чи особистий добробут. Культурна душа українця потребує вже чогось більшого, вищого і ґрунтовнішого. Старе гасло „свій до свого”, любов до свого рідного й жадоба йти на ширше поле праці скоро витворили потребу йти до гурту і спільно будувати українське суспільне життя. „Як кожна поодинокка людина чи родина потребує для себе свого власного кутка, так і громада людей, більша чи менша, і цілий нарід потребує такого пристановища. Бо як кожний чоловік чи родина має свої приватні справи, так і кожна громада чи й цілий нарід має свої загальні справи. До виконання тих загальних справ культурні народи організують громадські чи народні доми. Народній Дім це народня установа, де члени даного народу сходяться, обговорюють різні загальні справи й переводять їх у життя. Чим вище стоїть культурний нарід, тим більше має він таких громадських інституцій”.

„Щоб і ми, канадійські українці, могли розвиватись і поступати разом з іншими народами, нашими сусідами, нам треба мати якнайбільше таких громадських установ.” Так на 117 стор. роз’яснює автор ролю народніх чи національних домів. „В своїй хаті своя правда і сила і воля”. Ці вічні слова Т. Шевченка стали девізом і провідною думкою цілого цього розділу.

„Народній Дім може бути читальнею, школою для старших, як і для малої дітвори, може бути політичною народньою трибуною, може бути святинею народнього мистецтва; при ньому можуть творитись всякі торговельні та промислові спілки. І взагалі Народній Дім, оснований на добрих тривких підвалинах, може бути осереднім огнищем народнього життя.”

„Український Народній Дім у Вінніпегу є якраз тим осередком, тим культурним огнищем на початках всієї української іміграції в Канаді, а не лише місцевих українців, бо Вінніпег є немов столицею канадійського Заходу і Сходу, де замешкують українці.” (ст. 117). В цім суть і сенс ідеї заснування першої громадської установи в Вінніпегу — Українського Народнього Дому. Але поки прийшло до викристалізування цієї організація, українська громадська думка досить довго бродила по перших гуртках молоді, по галях при церквах, по різних мистецьких, співочих і дра-

матичних товариствах, як Т-ва ім. М. Занковецької, ім. І. Котляревського, ім. Т. Шевченка й інш. аж поки р. 1905 парох церкви св. Николая не набув будинок на розі Селкирк і МкГрегор і не назвав його „Народній Дім”. Товариства народжувались далі, як Т-во ім. Кропивницького, Відродження, Драм. Т-во ім. В. Винниченка, Запорізька Січ, Боян. Але всі ці Т-ва уникали слова „українське”, бо йшли не-свідомо до національної мети: душа українська виявляла підсвідомо свій український дух, але ще не знайшла того слова, щоб обняв цілий зміст праці Т-ва. Щойно тоді, як новозаснований „Український Голос” ясно окреслив зміст своєї діяльності, назвавши свій часопис „Українським Голосом”, а в відозві, що Укр. Голос надрукував, Т-ва „Запорізька Січ”, вже ясно було зазначено, що будуть збиратись фонди на організацію українського громадського притулку „Український Народній Дім у Вінніпегу”. Ця відозва в „Українським Голосі” була вміщена першого вересня 1910 року.

Так поступово викристалізувалась думка потреби „Українського Народнього Дому”. А 25 вересня 1910 року вже був зложений заходами „Запорізької Січі” Організаційний Комітет, що вів підготовчу працю по організації і будові Українського Народнього Дому. Р. 1912 був виготовлений Статут Народн. Дому й остаточно викінчений в р. 1913. По тому Статутові (див. Проп. Кн., ст. 125-129) Укр. Народній Дім — установа позапартійна й позаконфесійна і навіть так далеко пішов цей Статут, що в парагр. 8, точка б, щоб оминати різні релігійні спори, зазначив: „До Заряду можуть бути вибрані тільки члени світського стану”. Р. 1913 Український Народній Дім заінкорпоровано, а р. 1916 Укр. Нар. Дім придбав будинок на розі Боровс і МкГрегор, в якому перебуває ця громадська організація аж до сьогодні.

24 вересня 1916 р. в Вінніпегу — небувале свято: Народній Дім був врочисто відкритий. Поверх 2,000 українців взяло участь у святі. Відкривав свято Т. Ферлей. І з листопада місяця т.р. Український Народній Дім розпочав свою національну роботу. Були виголошені відчити на найрізноманітніші теми, проголошені театральні вистави аж трьох товариств співочих: „Боян”, ім. М. Занковецької й ім. І. Котляревського. Нарешті вечіркові забави. Отже культурна праця й гуртування українців в одну громаду, — цими двома завданнями Народній Дім у Вінніпегу розпочав свою

працю. Все українство Вінніпегу тягнулось до своєї першої національної оселі. Перших 15 років праці Українського Народнього Дому визначились на всіх ділянках життя українців у Канаді. В ньому організовано розпочалась консолідаційна праця всіх українців. Укр. Народній Дім пляново об'єднав у своїх мурах все найталановитіше українство на полі культурної праці. Можна сміливо сказати, що то були найактивніші роки, працювали найзавзятіші люди, і творили діло найвищого національного підйому в ті часи. Найкращий хор, найліпші театральні дружини, найталановитіші диригенти, співаки, режисери знаходили своє місце в Народньому Домі й поле для попису в українським мистецтві. Українські народні звичаї й обряди там культивували свій національний дух і прадідівські традиції. Роковини Т. Шевченка, Різдвяні й Великодні свята там знаходили свій найкращий національно-обрядовий вияв. В Народнім Домі ожила Україна в її найрізноманітнішій традиції та в історичнім оновленні. В Нар. Домі купчили свої сили і здібності і найвизначніші українські діячі, як Т. Ферлей, М. Стечишин, Я. Арсенич, М. Бачинський, С. Ковбель, І. Трач, О. Пасічний, О. Бабинець, Турула, Казанівський, П. Кіпран, М. Шкреметка, П. Маценко, М. Мандрика, Д. Гункевич, й багато інших. Всі жили однією ідеєю, однією думкою, одним духом — піднести українську національну силу й народню душу на вищий щабель громадського життя в Канаді. Для цього робилось усе, що могло би піднести українство з небуття в чужім морі на міжнародній форум: літературні конкурси, контекти, концерти, вистави, 100-літній ювілей Т. Шевченка, Просвітньо-Економічний Конгрес українців, Союз Українських Народніх Домів, Перший Просвітньо-господарський З'їзд у Вінніпегу, так зв. доба „Правди і Волі” в Укр. Нар. Домі, Українська Національна Рада, Українська „Народня Торговля”, Секція Українських Студентів при УНД., Секція Молоді, Організація Рідної Школи і Шкільна Рада, Українське Жіноче Т-во ім. Л. Українки. Український Народній Дім був осередком усього живого, всього творчого, всього поступового в громадським, організаційнім, культурно-просвітнім і навіть політичним житті українства Канади.

Не забували вони й про Рідний Край, про Україну. Відзивались допомогою акцією, коли відродилась Українська Держава, Український Червоний Хрест, українське військо, Українська „Просвіта”, Рідна Школа. Коли Україна занепала під большевицьким і польським чоботом неволі,

Українство в Канаді, що купчилось коло Укр. Нар. Дому, влаштовувало протести, різні маніфестації й інші громадські виступи. Національна свідомість була сильна, почуття обов'язку супроти української нації було велике. Все це докладно описано в цьому другім розділі, особливо в споминах С. Ковбеля, В. Казанівського, І. Трача, М. Мандрики, П. Маченка. Тому цей розділ особливо цінний в „Пропамятній Книзі” і заслуговує на повну увагу читача, бо в цьому розділі скупчена вся живуча сила українства і його національна душа в усіх ділянках укр. культури і громадського життя.

IV.

УКРАЇНСТВО НА МІЖНАРОДНІМ ФОРУМІ

Українці в Канаді, що Укр. Нар. Домом були покликані до життя, не замикались тільки у своїм внутрішнім житті. Багато разів вони активно виходили на міжнародне поле громадської діяльності. До таких виступів їх змушувала відроджена в Краю Українська Держава, зокрема державне відродження Галичини. Про ці виступи докладно розповідає третій розділ „Пропамятньої Книги”, що носить назву „Пам'ятні події українсько-канадійського життя”. І перше місце цих „пам'ятних подій” займає „Українська Делегація з Канади на Мірову Конференцію до Парижа” для допомоги делегації від Української Народньої Республіки. Такими делегатами від українців Канади були: І. Петрушевич і О. Мегас, голова Українського Інституту ім. П. Могили в Саскатуні. Другим таким активним виявом українців Канади була „позичка для національної оборони Зах.-Укр. Республіки.” Проф. І. Боберський й О. Назарук ту позичку переводили. Дальшим виявом організованого українства в Канаді з рамени Четвертого Народнього З'їзду р. 1919, що був скликаний у Саскатуні Інститутом П. Могили і Центр. Громадським Комітетом. В цьому З'їзді брали участь і англійці (прем'єр Манітоби, Норіс і проф. Маніг. університету, Осборн). Велику роботу перевів і Фонд Центр. Комітету оборони України та фонд допомоги укр. жертвам війни. День 1. і 9. січня в Вінніпегу на Укр. Червоний Хрест. В день прилучення Галичини й Волині до Польщі виявився великою демонстрацією українців у Вінніпегу, що відбувся 22 квітня 1922 р. Відбулось багато мистецьких виступів пе-

ред широким світом Канади: Різдвяний Вечір у Форт Гері р. 1928; Діамантовий Ювілей Конфедерації Канадійських Провінцій 1 липня 1929. Переможний виступ Укр. Хору на Компетиції під час концерту англійського чоловічого Хору р. 1930. Маніфестація українців у Вінніпегу в день Коронації короля англійського, Юрія IV. 1937 р. Участь Укр. Хору на ювілейному святі Ля-Верандре. Ширші виступи театральної дружини в „Невольнику” й „Думі про Нечая”. Концерт Республ. Капелі О. Кошиця з ініціативи Укр. Нар. Дому, Концерт М. Голинського. Зустріч українців із Генерал-Губернатором Канади лордом Твідсміром. Зустріч Делегації КУК р. 1946 із членами Канадійського Сенату в справі допущення українських скитальців з Європи до Канади. В цій зустрічі брали участь члени Комітету Укр. Канади (КУК): о. Д-р В. Кушнір, о. С. Савчук, посол Ант. Глинка, адв. І. Соломон, Сотн. Б. Панчук, Євг. Довгань, адвок. Т. Гуменюк. Стенографічний протокол цієї розмови з сенаторами і змагання з комуніст. делегацією, що була проти допущення скитальців, відбиває дуже важний і цікавий момент політики Канад. Уряду в справі українців-скитальців повністю уміщений в цім розділі „Пропам'ятної Книги”. Конгрес Комітету Укр. Канади р. 1943. і нарешті перша Панамериканська Конференція в Нью Йорку, що заступала все українство Північної і Південної Америки. В цій Конференції від укр. організованого суспільства брали участь члени КУК: Т. Дацків, В. Коссар, о. В. Кушнір і о. С. Савчук. Це все історичні події в житті організованого українства на всенаціональнім українським полі в інтересах цілого українського народу в обороні його державних і визвольних змагань. І роля українців-канадійців докладно подана в цім розділі „Пропам'ятної Книги”.

У. ПОМ'ЯНИК ВИЗНАЧНІШИХ УКРАЇНЦІВ - ПІОНЕРІВ У КАНАДІ

Четвертий розділ „Пропам'ятної Книги” присвячується найвизначнішим українським піонерам в Канаді. І на першім місці стоять найраніші піонери: **Іван Пилипів**, що прибув до Канади р. 1891 і поселився в Алберті в околиці Една і помер р. 1936 на 84 році віку, і **Юрій Панішак**, що приїхав до Канади р. 1892 і поселився там же в Алберті й

помер р. 1936, на 73 р. віку. **Анна Йонкер** — меценатка культурн. і благодійних українських установ; **Василь Стецюк**, що загинув р. 1934 героїською смертю, вирятувавши 12 осіб з пожегу. **Тарас Ферлей** — один із перших організаторів українського громадського життя в Канаді і його багаторічний провідник і голова Українського Народнього Дому, помер р. 1947. **Орест Жеребко**, перший у Канаді скінчив високі студії й один з перших організаторів Української Видавничої Спільноти „Український Голос” і один з перших основників Українського Народнього Дому в Вінніпегу, перший посол провінц. союзу в Саскачевані, помер р. 1941. Серед цих імен, що залишили своєю працею слід в українському житті Канади, почесне місце займає й **Олександр Кошиць**, що р. 1944 помер у Вінніпегу. Його життя, творчість, праця в Канаді і похорон докладно описані в цьому розділі. **Мирослав Стечишин**, визначний громадський діяч і редактор „Українського Голосу”. Помер 1947 р. **Іван Боберський**, що помер р. 1947. Його різноманітна діяльність докладно описана в цьому розділі. **Філіп Коновал**, герой британської армії, що визначився в першій світовій війні і здобув найвищу відзнаку хоробрости — Хрест Вікторії. Нарешті, в цьому розділі уделено місце й першому українцеві в Америці взагалі. Ним є козак і священник **Андрій Агапій Гончаренко**. Він прибув до Бостону в Америці р. 1864. Помер у Каліфорнії р. 1916. Отже, і цей розділ дуже цінний, бо подає відомости про тих перших діячів наших, що орали переліг українського життя в Канаді і сяяли великі національні ідеї жертвенности, національної праці, любови до цілости українського народу й віри в його відродження.

До цієї самої сторінки необхідно прилучити і **п'ятий розділ „Пропам'ятної Книги”, а власне „Спомини”** про перші кроки життя і праці наших піонерів. Це золоті сторінки „Пропам'ятної Книги”. Цілий цей п'ятий розділ є ніби літопис піонерського життя українців і їх тяжкої та терпкої праці в перших роках. Ось перші поселенці в околиці Една (Стар) в Алберті: **Іван Пилипів** з 1891 р., **Юрій Паніщак** від 1892 р., **Михайло Пулишій**, **Федір Мельник**, **Василь Феняк**, **Андрій Пайш**, **Петро Мельник** і два брати **Федора Мельника**: **Михайло** й **Микола**. Всі вони прибули до Канади р. 1893 з села Небилова, Калуського повіту в Галичині. А шість родин з **Ів. Романюком**, що описує їх, і **Йосифом Пайшом** приїхали р. 1892. Всі ці перші кадри, їхали на Бо-

жу волю, бо не знали ні цього краю, ні життєвих умов у ньому". Їздили ще волами до міста 50-75 миль віддаленого від фарм. Теперішнє молоде покоління і не повірить у таку мандрівку перших поселенців. Як якась епопея про мандрівників з-за океану. Справжні „Сини Землі" І. Киряка, що так славно увінчав славою цих великих тружеників і культуртрегерів у сільському господарстві й духовому житті. Творили наново все: церкву, школу, перші культивували українську душу, стверджували її тут у новім світі, щоб жила, росла, розвивалась і виконувала незмірної ваги місію для українського народу в Краю, бо коли Україна в світовій політиці стане незалежною і Соборною Державою, то тільки тому, що такі великі трудівники, що поселились перші в Канаді й ЗДА, перші протоптали дорогу до цього світу і вказали шлях для тих сотень тисяч дальшої української імміграції, що тепер, як громадяни Канади й ЗДА, відіграє таку велику роль не тільки в господарстві Америки, в культурі, у внутрішній політиці, але навіть і на міжнароднім форумі, змагаючись за повне визволення українського народу там на рідних землях української нації, змагаючись проти комуністичної загрози для цілого світу. Тільки тепер нам буде зрозуміла та перша валка кількох родин, яких Бог послав на велике терпіння і працю, а разом із тим і на велику місію у світ правди і волі, сини і внуки яких виступлять перед цілим світом проти московського комуністичного зла і неволі. Кожний спомин (а тих споминів у цім розділі вміщено багато), написаний зі слів оповідача-піонера, то є шматок життя необтесаний і грубий у своїм зверхнім вияві, але тонкий і многогранно глибокий у своїй правді й початковій трагедії. Ось спомини С. Ковбеля, Ів. Романюка, Гриця Булавки, Гриця Громляка, Мих. Пахолка, Михайла Сташина, Марії Адамовської, Миколи Олійника, Сестри Анастазії, Дмитра Романчича, І. Шелестинського, Матвія Романова, Н. Григорчука, А. Амброза, Луки Іванчука, Йосипа Стельмашука. Всі вони розкривають велику правду про початки тяжкого змагання піонерів з природою, з обставинами, з просторами і суворим підсонням. А ось спомин М. Стойка, що переказав свою глибоку і страшну родинну трагедію, яка гідна навіть того, щоб бути темою оповідання або навіть мистецької повісти.

Далі слідуєть спомини: генерала Сікевича про перші відвідини Народнього Дому в Вінніпегу. Тепло і сердечно на-

писані, вони роблять гарне враження на читача. А ось спомини проф. Д. Дорошенка про свої попередні відвідини Канади ще з перед другої світової війни. Живо і з літературним хистом написані, вони подають ряд цікавих епізодів і споминів про пригоди з поїздки по Заході Канади. Але особливо цікаво написані ніби спомини Никиф. Григорієва „Здобутки Українців Канади”. Початі як згадки, але автор поступово, як синтетик, переходить до соціологічної аналізи на тему: Чому українське життя в Канаді досягло такого високого рівня? і подає свою оцінку об'єктивних і суб'єктивних причин у всіх ділянках українського життя і праці. І підкреслює автор, що частина тих здобутків впливає із тої ролі, яку відіграв у житті українців Канади Український Народній Дім, який і сам є один із кращих здобутків українських.

VI. КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ

Шостий розділ „Пропамятної Книги” розповідає про працю українців у Канаді на культурно-просвітнім полі. Велика шкода тільки, що автор не уділив своєї уваги Осередкові Української Культури й Освіти та його Вищим Освітнім Курсам, що своєю багаторічною працею включились у канадське культурне й мистецьке життя. Але і в такому вигляді цей розділ подає багато цінного матеріалу і фактів з цієї ділянки. У вступі автор цього розділу присвячує кілька сторінок асиміляції. Застерігаючись проти такого культурного процесу, автор наводить мудрі слова міністра просвіти провінції Манітоба Колдвела, що на зборах синоду англійської церкви 1913 р. закликав „пошанувати почування і змагання цих людей та відноситись до них з тою виrozumілістю, якої ми (англійці) бажали б для себе, коли б були в їх ріднім краю.” Перш за все здобути в них довіря, а не „копати цих людей”, коли „хочете, щоб вони стали добрими канадійцями.” „Вони поступають вперед в незвичайно замітний спосіб, і прийде час, що ми будемо змушені тяжко працювати, щоб удержати з ними крок. Я протестую (говорив міністер) проти того, щоб ми їх насильно асимілювали.” (Стор. 57).

Англійська учителька сміялась свого часу з брудних дітей українських в латаних одягах, з їх мізерних, старих на вигляд і зпрацьованих облич, без найменшої охоти до

забави". А не хотіла пізнати причини того: батьки тих дітей, полишені без помочі на власну долю, перемилювали дикі степи, ліси і багна під теперішній „шпихлір" Західної Європи і Канади. А дітьми ніхто не журився. Двомовні колись школи були скасовані й замінені на одномовні. І українці мусіли самі журитись своїми дітьми. Творили Рідні Школи, культурно-освітні установи й організації та бурси. І перша стаття подає коротку історію Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні, заснованого р. 1916. Друга стаття подає історію Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні, заснованого того самого 1916 року. Це докладна історія, що подає повну картину його життя і розвитку. Третя стаття подає історію Колегії св. Андрея в Вінніпегу із організованим при ній Духовним Семінарі. Цих три установи православних українців відіграли велику роль в освітнім русі українців Канади. Шкода тільки, що ми не можемо знайти в цій книзі історію греко-католическої Духовної Семінарії. А цікаво би було порівняти просвітню працю цих обох найстарших українських церков. Дальша стаття викладає історію Канадійсько-Українського Інституту Просвіти в Вінніпегу, заснованого р. 1921. і його культурно-мистецьку діяльність, як театральну так і хорову під проводом диригента Турули, що обняв тоді хор Укр. Націон. Об'єднання і Читальні Просвіти. Дальша стаття обіймає історію Укр. Бурси ім. А. Коцка в Вінніпегу, що була відкрита р. 1915. Дальші статті коротко оповідають про пресу чужу у двох мовах і українську пресу в Канаді. І на першому місці стоїть найстарший ще з 1903 р. тижневик „Канадійський Фармер", „Ранок" з р. 1905, й „Український Голос" з р. 1910. Року 1912 почав виходити „Канадійський Русин", від р. 1929 — „Новий Шлях". Це ті найраніші часописи, що тримали національний прапор українців Канади й робили національне діло. А „Український Голос" уперше вжив навіть імени „Український", щоб заманіфестувати правдиве ім'я українців, а не „галішен" чи „русин". Потім коротко розповідається про соціалістичну і комуністичну пресу. Коротко подається й історія українських журналів: Перший від р. 1910 журнал „Українська Хата"; від р. 1918 О. Сушко започаткував „Україну", „Наукова Бібліотека". Р. 1929 почав виходити часопис „Правда і Воля", історію якої докладно розповідає Д-р М. Мандрика (ст. 191-192). Р. 1940 появляється журнал „Боротьба за Волю"; а р. 1941 під редакцією М. Мандрики почав виходити журнал „На-

ше Життя". В англійській мові р. 1935 виходив журнал „Канедієн Юкраїнієн Ревю". В Торонто з'являється в тридцятих роках „Український Базар". А в 20-х рр. Дорошук почав видавати „Промінь" у Вінніпегу і „Світ Дитини".

Але найцікавішою сторінкою в „Пропамятній Книзі" цього розділу є велика праця: „Початки української літератури в Канаді". В цій останній подається майже повна історія укр. літератури в Канаді, почавши від її піонерів. Правда, про це писали вже Д-р Мандрика, випустивши 1941 р. I. том „Антології укр. письменства в Канаді", а також Гоноре Івах на стор. „Українського Голосу". Але зовсім на місці вона і тут і дає короткі інформації про літературний і драматично-театральний рух у Канаді. Остання праця цього розділу є Д. Павлюкевич „Українське народне мистецтво". В ній вияснюється повстання і розвиток українського ужиткового мистецтва, як вишивки, ноша, писанки й інші вироби, які плекало Товариство Українське Народне Мистецтво, в якому чільну участь брали: М. Дима, Д. Гуцуляк, Ольга Арсенич, Ю. Бачинська, Якимищак, А. Павлик, А. Мандрика й інш. Міститься воно в Українськiм Народнiм Домi. Закінчується цей розділ статтею Д. Гункевича „Робітництво і змагання за існування", що уділяє увагу укр. індустриальному робітництву.

Отже, різноманітний зміст цього розділу свідчить про те, що і ця сторінка не зовсім занедбана в Книзі, а навпаки, приділяється їй велика увага й тому цей розділ ховає в собі важні культурні питання й подає їх широку оцінку.

VII. ПРАЦЯ В ІНШИХ МІСТАХ КАНАДИ

Сьомий розділ „Пропамятної Книги" присвячує свій огляд широкій громадській, організаційній і культурно-просвітній праці в інших містах цілої Канади й провінції Манітоба, що започаткована була і проваджена з рамен Українського Народнього Дому в Вінніпегу. Це один із найцінніших розділів Книги, бо він розкриває широкий український національно-просвітній рух на просторах великої Канади. Форт Віліям, Вегревіл, околиці Вінніпегу, Мелвіл, Саск., Мензі, Ман., Роркетон, Ман., Смокі Лейк, Алта., Ванкувер, Вернон, Б. К., Окборн, Ман., Вайта, Ман., околиця Дофрост в Манітобі, Торонто, Онт., — це все ті осередки, де дуже рано почалось українське культурне жит-

тя і жваво розвивалось. Правда, тепер таке саме життя ведеться і в інш. місцевостях Канади. Там, де є тільки українське скупчення, там росте українська домівка, там ведеться українська громадська і культурна праця. Але не всі місцевості подали інформації про своє життя і роботу. Дуже шкода, що українські громади на місцях не прийшли своїми інформаціями на допомогу Народньому Дому в Вінніпегу й на цім багато втратили, а історія не має повного українського руху по Канаді. Одна із більших статей цього розділу присвячена столиці Канади, Оттаві, яка докладно описана. Далі йде стаття про Український Чоловічий Хор під управою диригента Володимира Богоноса й опінію преси про його виступи. Потім подається інформація про В. Авраменка і його працю по ширенню українського танкового мистецтва, про його школу танків, фільмову продукцію і його виступи та популярність серед українців Канади. І нарешті, в короткій статті подається „Огляд історії Товариства Просвіти у Вест Форт Віліямі”. Це Товариство повстало в році 1909, як одно із найстарших Т-в у Канаді. Перший голова його був Григорій Ємчук. Через два роки воно вже мало власну домівку, мало кружок Рідної Школи, на чолі якого стояв М. Венгер, а з 1915 року вже мало власну Рідну Школу в своїй домівці, Т-во „Запорізька Січ”. В тім же році Товариство Просвіти стає членом Укр. Нар. Дому в Вінніпегу. Р. 1935 це Т-во святкувало свій 25-річний ювілей. Р. 1925 було зорганізоване при нім Жіноче Т-во ім. Маркович.

Слід ще згадати поміщені в цім розділі Уривки із Споминів Петра Зварича про ролю українців у містечку Вегревіл і зокрема про дуже активну працю самого Петра Зварича, одного з піонерів українських тієї місцевости.

Дуже цінний цей розділ інформаціями з міст і провінції Манітоба. Дуже цінна праця в цім розділі про діяльність Торонта й зокрема про діяльність Укр. Народнього Дому в Торонто, що був зорганізований ще р. 1910 і розвинув свою працю у всіх напрямках українського життя й інтересів. Реагував на найвизначніші події в Краю і служив вірою і правдою загально українській справі.

Отже дуже цінний розділ цей „Пропам'ятної Книги” і служить прикладом для інших товариств, щоб не занедбували справу інформацій про своє життя, а подавали для історії до друку. Це дуже корисно впливає на пожвавлення й піднесення життя на місцях.

VIII. MISCELANIA ПРОПАМ'ЯТНОЇ КНИГИ

Останній розділ восьмий „Пропам'ятної Книги” присвячується різним питанням і проблемам із української діяльності в Канаді. І на першому місці викладається історія Українського Товариства Взаємна Поміч. Це заповомогове Т-во заснувалось року 1921. Спочатку воно працювало тільки в Вінніпегу. Але з р. 1925, здобувши доміняльний чартер, воно поширилось і на цілу Канаду. Першим Головою Т-ва був І. Трач. Від р. 1943 Заповомогове Т-во переходить на асекураційну систему і в цім сенсі існує до сьогодні. Від 1925 р. по 1935 р. Головою Т-ва стає М. Стечишин. Від 1936 р. по 1943 р. — Голова В. Довганик. Від 1944 до смерті — Голова Т. Ферлей, а від 1947 р. до сьогодні — Голова І. Трач. На сьогодні це Т-во має по Канаді більше 64 Відділів і виконує велику фінансову функцію серед українців Канади.

Дальша стаття Д. Лобая на тему „Комуністичний рух серед українців Канади”. В цій статті автор докладно з'ясовує всю підривну працю цього руху серед канадійських українців, з'ясовує його історію і залежність від московської комуністичної партії, спиняється на трагічному 1933 році, коли голодом свідомо виморено більше 7 мільонів українського народу й закінчує викладом комуністичної шпигунської афери в Канаді. Далі уміщений передрук із газети „На хвилях Океану”, що видавалась на пароплаві „Дженерал Стюарт” в листопаді р. 1947, на тему „Думки по дорозі в Канаду”.

Потім слідує цінна наукова праця проф. Манітобського Університету Я. Рудницького про „Канадійські географічні назви українського походження”. В ній зібрані всі українські назви міст, місцевостей та окремих поселень з цілої Канади.

В. Казанівський, що вмістив в 4-м розділі дуже цінні спомини про культурно-мистецьке життя і працю українців Канади на початках їх культурно-мистецького руху, в цім восьмим розділі подає опис 75-літнього ювілею міста Вінніпегу й участь у ньому українців. П. Павлюкевич подає дуже цікаву інформацію на тему „Українці в бізнесі”, щоб ширше зацікавити українство бізнесом, торгівлею та закладанням гуртівень, щоб українці, як нарід не був залежний від чужих торгівців, а щоб горнувся до своїх і тим підтримував свій бізнес і спричинював-

ся до його поширення. Далі, Петро Зварич подає важні поради, як плекати дерева біля свого дому, квіти й інш. і в приклад подає відомості про зразковий город Василя Саламандика, Касіяна Скакуна, „вишневий садок коло хати” Василя Федуна й Анни Порайко. М. Карабут подає в праці „Овочеві дерева на канадійських степах” цінні поради про садження овочевих дерев і їх опіку. Стефан Білинський в інформаційній праці „Канадійська система грейдування збіжжя” з’ясовує порядок оцінки якості збіжжя. Микола Калинівський подає силуетку про „Бандуриста Василя Ємеця”, його життєпис і мистецькі виступи в Європі й Канаді. Редактор І. Сирник у своїй цінній праці „Український Голос”, подає історію цього першого суто українського часопису, що повстав в році 1910 і своїми статтями й інформаціями про українське життя виховував у суто національному дусі ряд поколінь. Першим його редактором був В. Кудрик, а управителем Т. Ферлей до 1913 р., а після Т. Ферлея наступив П. Войценко і працює до сьогодні. Довголітнім редактором Укр. Голосу був М. Стечишин, а від р. 1947 на цій становищі працює І. Сирник. Стоячи на становищі Самостійної і Соборної Укр. Держави, „Укр. Голос” цей ідеал української нації підтримує й тепер. Тому його популярність у Канаді й поза нею зростає, бо він служить і українському народові в цілому й українству Канади зокрема. О. Василь Кудрик з’ясовує у своїй статті „Укр. Голос і Укр. Народн. Дім” взаємини в національній роботі між Укр. Нар. Домом і часописом „Укр. Голос” і тісну їх співпрацю у ділянках, які веде Укр. Нар. Дім.

Закінчується цей восьмий розділ і разом із тим ціла „Пропам’ятна Книга” виборами нових українських послів Ів. Дікура до Домініального Парляменту й послів: М. Григорчука, В. Луцка, М. Стрика й Ів. Гаврилюка до Парляменту пров. Манітоба.

IX. ВИСНОВКИ

Отже, ми перейшли розділ за розділом всю „Пропам’ятну Книгу” Українського Народнього Дому і робимо висновок, що це дуже цінне джерело для майбутнього історика українських поселень у Канаді і їх праці. Правда, ця книга не вичерпує всього, що український нарід створив, а тільки розпочинає такого роду визбирування джерел.

Таких книг потрібно більше. Але і те, що видав Народній Дім є неоцінене джерело пізнання початків української історії і праці українського народу.

Коли би синтезувати по етапах те діло, яке започаткувала „Пропам'ятна Книга” в системі всього того, що розкидано по часописах, календарях і пропам'ятних книгах усіх відтинків українського організованого життя на цій землі, то Книга Українського Народнього Дому подає найбільше історичного матеріалу і він є найцінніший.

Насамперед Книга найповніше охоплює перший етап українського життя в Канаді, це життя і праця українських піонерів від самого початку, від 1891 року, коли перша українська нога ступила на цей континент. І ті перші великі труженики, що майже голими руками валили дикі ліси, орали переліг диких степів і розчищали землю, перетворили її в родючі і врожайні поля хліба світового значення, в осаді плекання худоби, городини, бджільництва і птахівництва. Трудно повірити в таке велике діло, до якого причинились перші українці в Канаді, діди й батьки теперішнього численного українського народу. Це піонери української агрикультури на всіх секторах і галузях господарсько-хліборобського чи фермерського життя і праці. Але ті скромні піонери започаткували з нічого й духове життя: церкви, школи, Народні Доми, Галі, Просвіти, Рідну Школу; учили своїх дітей, щоб вони не бідували так тяжко а йшли в широкий світ, придивлялись до праці передових народів і вертались до свого народу, не цурались його, а продовжували започатковане цими піонерами велике діло. Діти пішли в школи, університети й у широкий світ. Та чи вернулись вони до свого народу й повели його працю? Ні, не всі. Більшість професіоналістів згубились у широкому світі і не вернулись. Тільки невелика частина, вірна заповітам своїх батьків, повернулась і стала на працю і службу своєму народові.

І це другий етап дітей, що взялись за організацію українського громадського життя. Так повстали великі організації церковні, громадські, шкільні заклади, преса, видавництва, кооперативи і т. д. Але робітників цих не багато. Кепський бізнес на рідній ниві. Треба працювати з ідеалізмом, з любови віддано і без платні, віддаючи вільний час. І тільки українська культура ще затримує робітників духа.

І це третій етап духової й організаційної праці. Краса укр. народнього мистецтва, чудова українська пісня, музика, письменство, театр тримають при собі українських

патріотів, що вкладають свої сили і здібності і творять культурні цінності: бібліотеки, архіви й музеї, осередки української культури, Інститути, Колегії, Курси й Рідну школу; хори, театральні дружини; показують світові це мистецтво і підносять його на вищий рівень. А різні відчити, концерти, академії й наукові заклади та українські професори канадійських університетів довершують це велике діло поширення й популяризації здобутків культури українського народу.

В четвертім й останнім етапі вже синтези на основі матеріальної культури наших піонерів, на основі організації громадських об'єднань, гуртування людей в суспільні організації навколо церкви, навколо домів, просвіт та в поєднанні з культурною працею; і на цій духовій основі повстають всеукраїнські надпартійні і надконфесійні об'єднання, як Союз Народніх Домів, Національна Рада, про яку розповів Др. М. Мандрика, конгреси делегатів від усього українства певного громадського сектора, Конвенції і в наслідок такого високого типу З'їздів, як довершення, повстає доміняльна всеукраїнська установа, як **Комітет Українців Канади**, що об'єднує всіх українців, незалежно від того, до якої належать партії і церкви в одну вже не тільки культурну, але й політичну всеукраїнську установу, що бере в свої руки провід всього українського життя в Канаді і пробує впливати й на організування Панамериканського укр. конгресу і брати в нім участь і на Національну Раду в Європі; бо спільна праця приводить до спільного національного ідеалу: Самостійної і Соборної Української Держави в Краю, на рідних землях України.

Ці всі етапи поступу українців Канади, хоч і в не повнім обсязі, охоплені і в „Пропамятній Книзі” Українського Народнього Дому. Всеукраїнська ідея спочиває на найвищім шпилі думання творців і видавців „Пропамятної Книги”. Любов до українського народу, відданість, служба для нього. його культурі, національний патріотизм, — це все провідні ідеали творців Книги, що ці заповітні думки внесли до неї і зробили їх домінуючими, головними в Книзі. Тому я від усієї душі поручаю цю Книгу кожному українцеві й українці, щоб читав її і переймався тим ідеалізмом і любов'ю до українського народу й наслідував їх. А вірна служба народові є і служба Богові.

ВЕЛИКЕ ДОСЯГНЕННЯ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ

Суддя Я. В. Арсенич передає "Пропам'ятну Книгу" Іванові Трачелі, голові Українського Народного Дому в Вінніпегу, на святі з нагоди видання книги, що відбулося в Українськiм Народнiм Домi 30 вересня 1950 р.

ВЕЛИКЕ ДОСЯГНЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ У ВІННІПЕГУ

Коли розглядати книжкову продукцію українців у Канаді в останніх роках, то немає найменшого сумніву в тому, що так як найбільш репрезентативним українським виданням 1949 року була "Велика Історія України" видання Ів. Тиктора, так найзамітнішою появою на нашому ринку в 1950 році є "Пропамятна книга Українського Народного Дому" у Вінніпегу.

Вага її насамперед у тому, що вона, появившись напередодні 60-ліття українського поселення в Канаді, є немов ретроспективним підрахунком українського життя в Канаді, починаючи від перших піонерських "гараздів", акінчаючи найновішими подіями в роді української участі в 75-літтю Вінніпегу, чи перейменуванням у 1949 р. ріки Мускег в Алберті на "Бігорай" у честь українця-летуна з Редвотеру, що згинув в останній світовій війні в обороні демократії перед тоталітаристичною загрозою. "Пропамятна Книга" приносить багатющий матеріал до історії українського руху в Канаді: тут висвітлено розвиток української громадської думки в Канаді, церковне життя, освіту й культурні здобутки, окремий розділ присвячено українсько-канадській літературі, пресі, мистецькому й економічному житті.

Вага "Пропамятної Книги" не тільки для загально-канадського українського життя, але також і для "Українського Народного Дому" у Вінніпегу зокрема. В Книзі зясовано умовини, серед яких засновано це товариство, його розвиток, здобутки на всіх ділянках праці; подано багато подробиць із історії Українського Народного Дому, плянів, що реалізувалися в рямах тієї установи й поза нею в широкій громадській площині; подано біографії визначніших українців, між ними й членів Українського Народного Дому, подано великий ілюстрований матеріал, що — як не мога краще — унаочнює зміст цієї книги й зміст українського життя в Канаді.

Коли взяти до уваги великий кошт видання цієї книги, то треба признати, що так Управа як і члени Українського Народного Дому виявили велику свідомість ваги друкованого слова й не жаліли матеріальних засобів, щоб видати гідну книгу, гідну пам'яті тих, що вже відійшли, тих, що живуть, і тих, що колись прийдуть їм на зміну. І справді, кількістю матеріалів, співучастю визначних укра-

Перший будинок в Ксітуан, де ночувало по 10—18 людей. Мали схоронище від зими. Бачимо також управителя цієї кемпи Н. Олійника.

їнських культурно-наукових сил в Канаді на чолі з сеніором української науки проф. Д. Дорошенком, зовнішнім оформленням, ілюстративним багатством, включно до мистецької оправи ця книга вибивається на одне з перших місць у книжковій продукції канадійських українців.

Проф. Білецький у своїй промові подав докладний зміст цієї книги, так що кожний може мати приблизне уявлення про багатство матеріялу, поміщеного в ній. Кажемо "приблизне", бо докладне ознайомлення з її змістом вимагає окремого часу й уваги. В звязку з цим ми хотіли б на цьому місці підкреслити деякі моменти, що їх ще не досить чітко зясували попередники.

Ця книга стане в пригоді — треба думати — багатьом новоприбулим чи новоприбуваючим українцям у Канаді. З неї вони можуть ознайомитися з суттю канадійсько-україн-

Іван Бодруг,

уроджений 7-го квітня 1874 р. в Березові
Вижнім, Коломийського повіту, в Галичині.
Приїхав до Канади 1-го травня 1897 р.

ської проблематики, з неї вони можуть до деякої міри пізнати всі ті відосередні та доосередні сили й течії, що формували тутешнє українське життя й зробили його таким, яким воно є, а не таким, яким дехто сподівався б, чи хотів би його бачити. Зокрема цінний щодо цього відділ з автобіографічними спогадами перших українських піонерів, та взагалі матеріяли, що вийшли з-під пера очевидців чи безпосередніх творців українського життя в Канаді. На основі

цих даних може кожний ствердити органічний процес розвитку канадійського українства, що проходив у двох основних площинах: звязків із т. зв. "Старим Краєм", його минулим і сучасним, та приспособлення до нових умовин життя. Перший момент зумовлював зберігання українських традицій в усіх ділянках родинного й внутрішньо-громадського життя, живе реагування на події в Україні та чинну допомогу для справ українського народу в Європі. Другий момент казав творити нові цінності, зумовлені новим тереном поселення й специфікою загально-канадійського життя. У висліді більш як півстолітнього перебування українських поселенців у Канаді вони не тільки зберегли себе як окрема спільнота в ет-

Дмитро Романчич,

одні з перших українців піонерів, приїхав до Канади 1897 року.

нічній мозаїці Канади, але можуть записати на свій рахунок досягнення в загально-канадійському житті й незаперечний вклад у канадійське хліборобство, промисл і торгівлю, культурно-мистецьке й наукове життя, а врешті й церковно-релігійне й громадсько-політичне обличчя цієї країни. З цього погляду слова, що їх висказав на стор. 561 "Пропамятної Книги" проф. Н. Григорієв про те, що "ніде українці не мають такого повного культурно-громадського й політичного

життя та не здобули такого рівня матеріального і духового добробуту, як в Канаді” — переконливі для кожного, хто хоч трохи ознайомлений із Канадою. І власне “Пропамятна Книга УНДому” — як не мога краще відзеркалює ці всі яви канадійсько-українського життя. “Українському Народному Дому” належить велике признання за публікацію таких важливих матеріалів, що є всестороннім джерелом ін-

Петро Зварич,
один з перших піонерів в Канаді.

формації про культурний рух наших поселенців у Канаді.

На “Пропамятну Книгу УНДому” можна дивитися як на завершення певного етапу в житті одного з найстарших українських культурно-громадських осередків у Канаді. Великим зусиллям, працею й матеріальними коштами здійснено плян небагатьох одиниць — видати книгу, в якій були б збережені для дальших поколінь поодинокі моменти з життя-буття української спільноти в Канаді. Цей плян здійснено так, як у даних умовах було можливо найкраще. У розкішній тривалій формі задокументовано великий і цінний матеріал, без якого не може обійтися ніюдин майбутній історик українського життя в Канаді.

Та, з другого боку, на "Пропамятну Книгу УНДому" можна теж дивитися як на початок великого діла, що за нього взявся Народний Дім: ця книга може стати основою дальших публікацій, що торкатимуться загально-українського й канадійсько-українського життя. Як відомо, Управа Народного Дому вирішила весь прихід із розпродажі "Пропамятної Книги" обернути на видавництво. За гроші, інвестовані в "Пропамятну Книгу" можна буде за якийсь час опублікувати дальші твори й праці й тим збагатити українську культуру новими надбаннями. І власне з цього погляду видання "Пропамятної Книги" є далекойдучою подією в житті Українського Народного Дому у Винніпегу й української спільноти в Канаді. Як наріжний камінь великої будови в сфері духової культури, як потенційний і багатообіцяючий початок "Пропамятна Книга УНДому" у Винніпегу заслуговує на увагу всього українського громадянства в Канаді й поза нею й повинна знайти широку підтримку скрізь.

Незабаром українська спільнота в Канаді святкуватиме 60-ліття першого поселення українців у Канаді. І ось Народний Дім у Винніпегу перший презентує українським організаціям, парохіям, установам, і взагалі всім, кого цікавить минуле, настільну книгу. І справді, не може бути ціннішого подарунку до публичних чи приватних бібліотек українців від цієї книги. Треба думати, що надії, вкладені в цю книгу, сповняться й вона, знайшовши широкий відгомін і збут, стане добрим завязком дальших публікацій.

Д-р Яр. Рудницький.

Піонерськими стежками

(З нагоди появи „Пропам'ятної Книги” Українського Народного Дому у Вінніпегу).

П'ятдесятьліття початку українського поселення в Канаді вимагало видання книги, в якій для науки грядучим поколінням з'ясовано б дороги, якими проходило українське життя на новій землі, що не завжди була таким „земним раєм”, яким вона є сьогодні. Український Народний Дім у Вінніпегу, столиці української Канади, не обмежився в своїй „Пропам'ятній Книзі” до начерку власної історії, але можна без перебільшення сказати, що перейшов далеко поза, здавалося б, вузькі рамці історії однієї організації і дав перший, дійсно джерельний збірник матеріалів, з яких виразно зарисовується образ п'ятдесятилітньої праці, змагань, невдач і успіхів цілої української громади в Канаді.

Сьогоднішні імігранти застають у Канаді сильно розвинені організації, цілу сітку українських церков і народних інституцій, застають, так би мовити, вже висліди п'ятдесятилітньої праці багатотисячної української спільноти. Але коли пригадати, що перед п'ятдесяти роками не було кому зустрічати новоприбуваючих на станціях, не було новоприбуваючим куди спрямувати свої перші кроки, не було до кого вдатися за поміччю, чи бодай порадою, коли поставити перед свої очі образ українського імігранта, якого недоля і злидні вигнали з рідного Небилова чи іншого Синькова, який з доларом, або й кількадесяти центами опинився враз із жінкою і маленькими дітьми серед безконечних канадійських прерій, зданий тільки на Бога і своїх власних десять пальців — то дійсно треба з подивом схилити голову перед досягненням того імігранта, того часами неписьменного, заголюканого панськими і цісарськими збитками нещасливця, що з українським селянським завзяттям хапав за лопату чи мотику, щоб канадійські неужитки перемінити в родючі простори, щоб на місці ведмежих гавр побудувати чудові святині і храми, а на місці, де тільки каюти погавкували, побудувати цілку мережу народних домів, Просвіт, в яких

наново віродився правічний дух української раси, тієї хлопської, як дехто з погордою любить казати, завзятої і невмирущої нації.

„Пропам'ятна Книга” це не повість, ні навіть не історія, більшість її статей писана таки не письменниками, не журналістами, а самими робітниками, тими піонерами, що цеголку до цеголки складали, що після цілоденної тяжкої праці на хліб насущний ішли копати фундаменти, носити дошки, двигати вгору ту величаву будову українського духового життя на чужині. „Пропам'ятна Книга” — і може саме й у тім її найбільша вартість — це майже хроніка, велична хроніка невсипущого труду, мозольних змагань з прерізними перешкодами, це хроніка життя великої частини українського народу, який хоч і на тисячі миль закинений від Рідного Краю,

Народний Дім в Овкборн, Ман.

ніколи ні на момент не переривав свого духового зв'язку з Батьківщиною, а болів її болями, радів її щастям, працював наполегливо, щоб і свою частку в монументальні змагання українського народу вложити. Чи це буде щирий відгук на заклики Уряду Української Держави за позичкою для дипломатичних заходів за визнанням самостійности України, чи це буде величава маніфестація Виннипеґу проти польського терору на Західній Україні, завжди проявляється та сама турбота за долю Батьківщини, та сама жертвенність і відданість українській визвольній справі.

Трудно в короткій замітці переповідати зміст цієї величавої книги, яка не тільки своїм змістом, але і своїм зовнішнім чепурним виглядом захоплює. Її зміст це саме й історія того, як повстали ті сотні церков, сотні домів народніх, це історія того, як то український піонер, цькований і гнобле-

ний всякими окупантами, опинившись на вільній землі, при Божій помочі і своїх десяти пальців пробив собі шлях з глухих нетрів, з непрохідної пущі на найвищі щаблі політичного життя прибраної батьківщини. Бо це саме тільки через п'ятдесят років після того, як перші українські поселенці гребали свої землянки, щоб у них жити, після того, як перші наші поселенці вдарили вперше сокирами в пні старезних дерев, сини їхні є представниками Канади в Об'єднаних Державах, займають високі місця в політичній, господарській і культурній житті країни.

Від індіанських стежок албертійських і саскачеванських просторів, до коридорів Об'єднаних Держав і коридорів парламенту в Оттаві далеченький шлях, але українська людина пройшла його з високо піднесеним чолом, чесно і рівно, здобуваючи тим самим признання для цілого українського народу.

Кожному українцеві варто прочитати ту книгу, книгу про життя, труди, невдачі й успіхи української людини в Канаді.

Всеволод Листвич.

Український Народний Дім

У ВІННІПЕГУ

проголошує оцим

ВИПРОДАЖ РЕШТИ ПРИМІРНИКІВ

„ПРОПАМ'ЯТНОЇ КНИГИ”

Матеріали зібрав: С. Ковбель.

Книгу зредагував: проф. Д. Дорошенко.

ЦІНА ЦІЄЇ КНИГИ \$8.50.

ОСЬ ДУМКИ ВИЗНАЧНИХ ЛЮДЕЙ ПРО ЦЮ КНИГУ:

„Це дійсно цінний матеріал, що його відверто можна назвати літописом”.

Проф. Л. Білецький, Вінніпег.

„Про „Пропамятну Книгу”, яку видав УНДім, можна відверто сказати, що це неоцінений скарб до історії українського життя в Канаді”.

Суддя Я. В. Арсенич, Вінніпег.

„Я оцінюю цю книгу дуже високо. Це знаменита публікація й гідна установи, що її видала”.

Проф. Г. В. Сімпсон, Саскатун.

„Це є монументальна книга... Я не можу досить надивуватись підприємчисті тих, що її плянували, та енергії й здібностям тих, що її виготовляли...”

Проф. В. Кіркконнелл, Акадія Унів.

„Вона представляє незвичайне досягнення УНДому й є дійсно цінним вкладом в історичну й культурну ділянку нашого буття в Канаді”.

Проф. К. Андрусинин, Саскатун.

УНДомові належить велике признання за публікацію таких важливих матеріалів, що є всестороннім джерелом інформації про культурний рух наших поселенців у Канаді”.

Проф. Яр. Б. Рудницький, Вінніпег.

„Цю величаву книгу отримав уже давніш, але не відписував скоріше, бо хотів її переглянути. Книга представляється цілком добре...”

Д-р Ю. Г. Скегар, Каліфорнія.

„Все, що було можливо зібрати з нашого життя-буття від початків тут у Канаді, є там поміщене”.

В. Казанівський, Вінніпег.

„На видання такої книги з таким матеріалом може дозволити собі тільки держава”.

П. Войценко, Вінніпег.

„Ця книга перевищує своїм змістом всі інші видані досі пропам'ятні книги”.

П. Зварич, Вегревія.

Є багато інших голосів, що признають велику вартість Пропамятної Книги. Тимто спішіться з замовленням, коли Ви ще не маєте цієї книги в своїй бібліотеці!

Замовлення wraz з готівкою пересилати на адресу:

UKRAINIAN NATIONAL HOME
582 Burrows Ave., Winnipeg, Canada

ХВАЛЬНІ ЗАРЯДИ ТОВАРИСТВ — ВП. ЧИТАЧІ!

Ви прочитали в цій брошурі рецензії визначних вчених професорів й інших звичайних людей, про надзвичайне видання "ПРОПАМ'ЯТНОЇ КНИГИ". Однак це ще не досить. Треба кожному мати і прочитати цю "ПРОПАМ'ЯТНУ КНИГУ". Не повинно бути ані одного українця, щоби отої так цінної книги не прочитав і не мав в своїй бібліотеці.

Кожне товариство, яке воно не було б, повинно придбати до своєї бібліотеки "ПРОПАМ'ЯТНУ КНИГУ". Ця книга, це великий вклад до історії нашого загального українського життя тут в Канаді. Тому ще нині замовте собі цю книгу, котра має поверх 850 сторін друку, в прекрасній, сильній оправі, з золотими орнаментами.

Ціна книги досить низька, бо тільки \$8.50.

КАРТОЧКА ЗАМОВЛЕННЯ

Прошу вислати "ПРОПАМ'ЯТНУ КНИГУ", котру видав Український Народний Дім в Вінніпегу, на адресу

Імя і назвисько .....

Адреса .....

.....

Замовлення з грішми посилайте на адресу:

UKRAINIAN NATIONAL HOME

582 Burrows Ave.,

Winnipeg, Man.

